

Povestea unei artiste uitate: Magdalena Rădulescu

Liliana Beu*

Keywords: *Magdalena Rădulescu, painter, Rm. Vâlcea, themes of creation.*

Abstract: *Magdalena Rădulescu was a painter born in Râmnicu Vâlcea, in 1902. Her father originated from a military family and worked as an engineer at the Romanian Railways and her mother, whose maiden name was Natalia Herescu, was a remarkable musician born in Oltenia, akin to the Lahovary family. Nicolae Radulescu, her brother, inherited their mother's talent and studied early music and harpsichord, playing with the Bucharest Philharmonic.*

Shortly after she was born, her family moved to Constanta, where she spent her first 10 years of life. After the First World War, she settled in Bucharest, but studied in Munich and Paris. She made her artistic debut in Bucharest, in 1924, and then in Paris, at the Salon des Indépendants, in 1929.

The main themes of her work are inspired by Romanian customs and traditions, folklore, local weddings and village parties, circuses and fairs, everything that represented life and movement in the countryside. She was also a skillful portraitist, her work including a large number of portraits of people that she met during her life.

In 1946, Magdalena moved to Nice. She mostly held exhibitions in Nice and Paris, where she had already made a name for herself, and also in Marseille, Aix-en-Provence, London, Lausanne, Rome, Milan. In 1957, she returned to Romania for the first time, with an exhibition at the Bucharest Art Gallery, and later, in 1970, at the Romanian Athenaeum. Her last exhibition was in 1974, but recent health problems prevented her from partaking.

Magdalena Rădulescu deceased in Paris on the 2nd of April 1983, leaving behind almost 2000 works of art, out of which over 800 are held by museums and public or private collections. (translation made by Alexandra Enescu)

Cuvinte-cheie: *Magdalena Rădulescu, pictoriță, Rm. Vâlcea, teme ale creației.*

Rezumat: *Pictorița Magdalena Rădulescu s-a născut la Râmnicu Vâlcea, în 1902. Tatăl provenea dintr-o familie de militari și era inginer la Căile Ferate, iar mama, pe numele de fată Natalia Herescu, o persoană cu un remarcabil talent muzical, era de loc din Oltenia, fiind înrudită cu familia Lahovary. Fratele, Nicolae Rădulescu, moștenind talentul mamei, a studiat muzica veche și clavecinul, activând în cadrul Filarmonicii din București.*

La puțin timp, împreună cu familia, a plecat la Constanța unde și-a petrecut primii zece anii din viață. După Primul Război Mondial se stabilește la București și studiază la Munchen și Paris. Debutul artistic și-l face în țară, în 1924, la București, iar în străinătate, la Paris, la Salonul Independenților din 1929.

Temele creației sale sunt inspirate din obiceiuri și tradiții românești, din folclor, din nunțile și petrecerile de la sate, din spectacolele de circ ambulat, din bălciurile și târgurile pline de viață etc. De asemenea, este și o bună portretistă realizând numeroase portrete ale unor personaje anonime, dar și ale unor artiști și prieteni pe care pictorița i-a cunoscut de-a lungul timpului.

După 1946, părăsește legal țara stabilindu-se la Nisa. Expune atât la Nisa și Paris, unde deja se făcuse cunoscută și se bucura de o presă foarte bună, cât și la Marsilia, Aix-en-Provence, Londra, Lausanne, Roma, Milano. În România, revine pentru prima dată în 1957 cu o expoziție la Galeria de Artă din București și, mai târziu, în 1970 la Ateneul Român. La ultima expoziție, cea din 1974, artista, din motive de sănătate, nu poate participa.

S-a stins din viață la Paris, într-o modestă cameră de hotel, la 2 aprilie 1983, lasând în urmă o creație care numără 2000 de lucrări, dintre care peste 800 se regăsesc în muzee și colecții publice și private.

Pentru foarte mulți dintre vâlceni numele Magdalenei Rădulescu nu spune nimic. Am putea afirma că nici dintre cei care cochetează cu arta, nu se găsesc mulți care să ofere câteva referințe despre pictorița Magdalena Rădulescu, și asta în ciuda vastei sale opere aflate în muzee și colecții private în România, Franța, Italia, Austria, S.U.A. și Japonia.

Fără însă a găsi scuze pentru această nefericită situație, considerăm că ea are cel puțin două cauze: pe de-o parte, faptul că deși este originară din Râmnicu Vâlcea, ea nu a locuit decât foarte puțin pe aceste meleaguri, iar pe de altă parte, că afirmarea și consacrarea ei în domeniul picturii s-au realizat, mare parte, în afara granițelor țării, unde a și locuit după 1946 până la sfârșitul vieții.

Despre Magdalena Rădulescu, cel mai documentat studiu, a fost scris în 1946, de Petre Comarnescu. Este vorba de prefăța la un album apărut la Editura *Forum* din București, unde autorul încearcă, pentru prima dată, o valorificare a operei de până atunci a artistei, ocazie cu care îi creionează și un portret extrem de sugestiv.¹

Un alt interesant album prefătat de un material documentar care aduce opera artistei până în contemporaneitate, a fost alcătuit în 1980 de Mircea Deac.² Bine documentat și completat cu toate informațiile culese din articole și interviuri dedicate sau acordate de cunoscuți sau apropiați, lucrarea lui Mircea Deac vine să întregască profilul artistic al Magdalenei Rădulescu până aproape către sfârșitul vieții.

Prin urmare, jalonați de informațiile și amănunțele regăsite în aceste două principale lucrări precum și de altele culese din diverse articole apărute de-a lungul timpului în presă, dorim să încercăm o cât de sumară prezentare a vieții și activității pictoriței Magdalena Rădulescu.³

* dr. **Liliana Beu**, cercetător, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: lilianabeu@yahoo.com.

¹ Comarnescu 1946. Albumul a fost scos în 1000 de exemplare dintre care 150 au fost tipărite pe hârtie Kunstdruck și numerotate de la I-CL. Exemplarul consultat de noi este cel cu numărul 161.

² Deac 1980.

³ Despre Magdalena Rădulescu au mai scris scurte referiri cu ocazia expozițiilor și Ionel Jianu (1936) Al. Busuioceanu (1939), Ion Frunzetti (1941-1942), Mircea D.Ion (1944), N. Argintescu-Amza (1944), Eugen Schileru, Miron Radu Paraschivescu (1970), N. Carandino (1970), Florin Colonaș (1970), Victor Eftimiu (1970), Cristina Atanasiu (1970), Viorica Răileanu (1970), Ion Tătaru (1970), etc .

S-a născut la Râmnicu Vâlcea, în 1902. Tatăl provenea dintr-o familie de militari și era inginer la Căile Ferate, iar mama, pe numele de fată Natalia Herescu, o persoană cu un remarcabil talent muzical, era de loc din Oltenia, fiind înrudită cu familia Lahovary. Fratele, Nicolae Rădulescu, moștenind talentul mamei, a studiat muzica veche și clavecinul, activând în cadrul Filarmonicii din București. A fost căsătorit cu o cântăreață de origine germană, Rose Baumann, cu care a și concertat în Germania în timpul războiului.⁴

Familia Rădulescu a stat foarte puțin timp la Râmnicu Vâlcea, probabil serviciul tatălui a impus schimbarea domiciliului, deoarece, în materiale autobiografice este menționat faptul că primii zece ani din viață artista și i-a petrecut la Constanța. Tot din această perioadă datează și primele sale încercări artistice când, la doar șapte ani, desena chipuri de micuțe tătăroaice și creiona autoportrete. În timpul războiului, Magdalena Rădulescu își urmează familia la Galați și Iași, pentru ca, ulterior, să se stabilească împreună la București. La 18 ani pleacă la Munchen pentru a studia pictura cu profesorul Angerer, cu ajutorul căruia deprinde tehnica desenului realist și arta de a portretiza.

Dar efervescența culturală a Parisului și, mai ales, prezența acolo a unor nume cu mare impact asupra aspirațiilor sale artistice au constituit permanent o atracție pentru tânăra pictoriță și au fost definitorii în decizia sa de a se înscrie la Academia Grande Chaumière. Aici, îi va avea ca profesori pe Prinnet și Boutet de Monville, și tot aici, la Paris, îl va cunoaște și pe deja celebrul pictor Massimo Campigli cu care se și căsătorește în 1925.

Despre culisele acestui mariaj și despre alte amănunte legate de pictoriță, o foarte interesantă relatare avem în romanul lui Lucian Blaga *Luntrea lui Caron*. Împrumutând unui personaj al cărții -pictoriței Alina Stere - trăsăturile și atributele Magdalenei Rădulescu, autorul consemna despre împrejurările în care cei doi s-au cunoscut:

„Pe la vârsta de optsprezece ani, Alina (Magdalena Rădulescu – *n.n.*) a făcut cunoștință cu un pictor german, care sub pseudonim romanic, își crease o faimă de invidiat printre pictorii moderni ai Franței. Acest pictor, unul dintre cei mai de seamă ai vremii, avea s-o îndrume pe Alina. Subt controlul meșterului, care promitea o dezvoltare liberă, fata avea să se găsească pe sine fără prea multe dibuiri. S-a întâmplat tot ceea ce era destul de firesc să se întâmple. Într-o bună zi, pictorul avea să se declare încins de o arzătoare patimă față de preafrumoasa și excepțional dăruita sa elevă. Și apoi, nu peste mult, el avea s-o ceară în căsătorie, ceea ce tânăra pictoriță nu putea și nu avea cum să-i refuze, din moment ce la un cuvânt al maestrului, comisiile cele mai pretențioase ale expozițiilor pariziene începură a-i solicita tablourile. Ea se simțea îndatorată pentru lansare și deveni soția pictorului.”⁵

Mai mult, prin intermediul acestuia, ajunge să frecventeze pe unii dintre cei mai interesanți artiști ai momentului din Montparnasse: O. Zadkin, Jean Laurcat, Marc Chagall, Calder, pe scriitorul Curzio Malaparte, sculptorul Marino Marini. Tot împreună cu el și cu prietenul acestuia, celebrul sculptor Giacometti, merg să-l

⁴ Boia 2014, p. 129.

⁵ Blaga 1998. Într-adevăr Massimo Campigli este de origine germană. Pe numele adevărat Max Ihhlenfeldt, el s-a născut, la 4 iulie 1895, la Berlin.

cunoască pe Brâncuși. Despre această întâlnire, peste ani, artista avea să mărturisească: „Era în perioada Montparnasse. M-am dus la Brâncuși cu Campigli și Giacometti, care voiau să-l cunoască și, pentru că eram româncă m-au luat cu ei.

Eram tânără și am fost foarte impresionată de atelierul lui plin cu sculpturi terminate și neterminate, de ochii lui fascinanți, de carura lui athletică. Dar vizita a fost scurtă, pentru că Brâncuși vorbea numai cu mine: eram olteancă, eram frumoasă... Asta l-a iritat pe Campigli, care a decis să plecăm.”⁶

Împreună cu Massimo Campigli face mai multe călătorii prin Italia, unde acesta expune, apoi în S.U.A., unde se și stabilesc pentru un timp, pentru ca, la sfârșitul verii, în 1927, să revină însoțită de el în România.

În plan artistic, trebuie să precizăm că prima manifestare expozițională în țară a artistei a avut loc la București, în 1924, cu prilejul Salonului Oficial unde expune o acuarelă, iar în străinătate, la Paris, în 1929, la Salonul Independenților și apoi la cel al Supra-Independenților, din 1933. În acest aproape un deceniu de căutări și acumulări Magdalena Rădulescu a reușit să-și fixeze un stil propriu, cu o puternică amprentă națională, cu rădăcini în folclorul și arta românească, pe care le va îmbina în chip fericit cu avangardismul francez: „Am putea spune că a preluat temele din țară pentru a le reda într-o manieră europeană modernă. Dansatorii, muzicanții, obiceiurile folclorice tradiționale, nunțile și petrecerile, portetele cu țărânci și țigănci, pitoreștile costume orientale, așa cum le văzuse în prima decadă a secolului nostru în Dobrogea, înțelese acum în spiritul școlii din Montparnasse, cu care venise în contact la Paris, au exaltat exuberanța artistei, potrivitându-se structurii ei spirituale, predispușe să transfigureze – cu fantezie – realitatea”.⁷

Referindu-se la acest lucru, Petre Comarnescu vorbea chiar de un suprarealism profund și armonios prezent în creația Magdalenei Rădulescu, și îi aseamănă pictura cu o poveste fascinantă, așa cum întâlnim doar în opera lui Creangă, Anton Pann și Mateiu Caragiale.⁸

Poate că tocmai această manieră de redare face ca prima expoziție personală deschisă la Paris, în 1936, la galeria Zak, să o descopere pe artistă publicului francez ca pe o adevărată revelație, bucurându-se de o presă cu adevărat elogioasă.

În plan personal însă, căsătoria cu Campigli, dincolo de preocuparea împărtășită pentru pictură, nu i-a oferit pictoriței sentimentul împlinirii la care aspira, astfel că, după opt ani de căsnicie, cei doi decid să se despartă.

Disponând de libertatea atât de necesară creației și potrivită spiritului său neliniștit, după despărțirea de Massimo Campigli, artista se consacră tot mai mult picturii. Putem presupune că aceasta este perioada în care Magdalena Rădulescu a plecat la Madrid, unde a și stat timp de aproape doi ani. Amănunte despre această ședere avem dintr-o mărturie târzie, ce ține de domeniul hazardului, una dintre puținele mărturii ale celor care au cunoscut-o pe artistă și de care am luat cunoștință mulțumită doamnei Eugenia Dumitriu.

Aflată la vernisajul unei expoziții în Madrid, doamna Dumitriu are ocazia în vara anului 2004, prin intermediul unei prietene, pictorița Carmen Holgueras, să fie

⁶ Antip 1978, p. 2.

⁷ Deac 1980, p. 6-7

⁸ Comarnescu 1946, p. 11.

prezentată amfitrioanei. Precizarea că este româncă, a determinat-o pe aceasta din urmă să-și reamintească nostalgic și cu mare emoție episodul de mai jos:

„Am avut o prietenă pictoriță româncă, Magdalena Rădulescu, am pictat amândouă în atelierul meu, tu îl știi, lângă Puerta del Sol. Era frumoasă, era plină de viață, râdea, vorbea repede. Când intra de pe stradă era ca o furtună, aducea cu ea tumultul străzii, lumea toată intra cu ea în atelier. Când începea să picteze tăcerea devenea sfâșietoare și toată lumea pe care o adusesese cu ea, agitația și parfumul străzilor îi umpleau pânzele. Era deosebită. Mi-a fost bună prietenă. Păcat că nu a rămas mai mult, a apărut într-o toamnă ca aceasta, aproape doi ani am lucrat în același atelier, avea mulți prieteni la București, mereu vorbea de ei. Când a plecat mi-a făcut cadou un tablou, este undeva prin atelier, nu l-am mai văzut de mult. A spus că pleacă la București. Nu mai știu nimic de ea.”⁹

Și într-adevăr, Magdalena Rădulescu se va întoarce în țară pentru a-și pregăti prima expoziție personală la București, pe care o va deschide în noiembrie 1939. Din păcate, tablourile aduse din Spania, reprezentând serbările cu tauri, nu și-au găsit locul pe simeze nici atunci nici la expozițiile viitoare, ele fiind distruse de bombele celui de-Al Doilea Război Mondial.

Revenirea în România era pentru pictoriță și un prilej de a se întoarce la sursele, la izvoarele din care-și sintetizase principalele teme și acele elemente simbol ale creației. Era o revenire la filonul tradiției românești care imprimase pânzelor sale nota de autenticitate și o consacrase la Paris ca fiind exponenta cea mai avangardistă a acestei direcții din pictura noastră.

Prin urmare, artista exploatează la maximum ocazia și își valorifică toată energia în etalarea de noi expoziții. Astfel, anul următor ea expune la Cluj, apoi, în mai 1941 la Ateneul Român, în martie 1942 la Sala Dalles, în 1943, la Căminul Artei, în martie și noiembrie 1944 - tot la Căminul Artei, în iunie 1945, la Universul și, din nou, în octombrie 1945, la Căminul Artei.

Cam în această perioadă artista cunoaște pe gazetarul Constantin Clonaru, care conducea pe atunci revista *Lumea românească*, cu care se și căsătorește. Alegere neinspirată, deoarece doar câțiva ani mai târziu, în 1943, cei doi divorțează.

Paralel, se integrează cu ușurință în atmosfera culturală bucureșteană, cultivând relații atât în lumea artistică, cât și printre actori și scriitori, lucru evidențiat și de numeroasele portrete pictate în această perioadă, fiind considerată cu adevărat „portretista unei epoci de cultură românească”. Interesante și expresive, conformându-se stilului manifestat încă din copilărie, sunt pe lângă portretele anonime de tătăroaice, țărănci, florărese, domnițe, clovni, pitici etc., și cele ale unor actori și scriitori celebri pe care Magdalena Rădulescu i-a cunoscut și de prietenia cărora s-a bucurat de-a lungul vieții. Amintim în acest context seria de portrete realizate pentru *Henriette Y. Sthal*, *Margareta Sterian*, *Cella Serghi*, *Marioara Voiculescu*, *Tantzi Cocea*, *Lili Carandino*, *Maria Avramescu*, *Lucian*

⁹ Dumitriu 2001, (vezi www.universulromanes.net). Datorită doamnei Dumitriu, această fericită întâlnire va fi sursa unui articol intitulat *Magdalena Rădulescu, o altă pictoriță necunoscută* publicat de istoricul de artă Isabel del Rio în revista *Yareah Magazine*, la 1 octombrie 2009.

Blaga, Victor Eftimiu, Ion Vinea, N. Carandino, Zaharia Stancu, Ion Biberi, Ion Sava, Ion Finteșteanu, Miron Radu Paraschivescu, Petre Comarnescu etc.¹⁰

O mărturie cu valoare de document despre stilul artistei în alcătuirea portretelor, despre capacitatea ei de a reda, prin câteva tușe de culoare ceea ce era semnificativ, esențial și profund în expresia modelului o găsim consemnată într-un mod foarte plastic la Lucian Blaga. Admirația acestuia pentru artistă este evidentă, ea depășește cu mult relația de ocazie artist-model și lasă fantezia cititorului liberă la speculații, mai cu seamă când, filozoful va încerca, la rândul său să o surprindă pe artistă nu cu pensula și culoarea, ci cu puterea evocatoare a cuvântului scris:

„În două ore ea îmi făcu portretul pe pânza pe care Marius începuse să schițeze o natură moartă. Alina (Magdalena Rădulescu – *n.n.*) făcu o demonstrație de mare artă. Ea acoperi schița lui Marius cu un brun indiferent și, cu o singulară putere de sinteză și de viziune, ea întruchipă pe pânză partea mea de spiritualitate, pe care fizionomia nu mi-o pune în lumină decât estompat și doar în anume momente ale existenței. Alina lucra cu o siguranță de somnambulă. Pe pânza fixată pe șevalet își făcea apariția nu un om, ci un spirit. Eram eu într-adevăr această ființă? Într-un chip da, și poate că mai mult chiar decât puteam să fiu prin făptura mea în carne și oase. Arta portretistică are desigur un asemenea straniu acces spre esențial, silindu-ne uneori să ne recunoaștem o identitate mai profundă și mai ascunsă. Cei de față au rămas uluiți de capodopera realizată în timp atât de scurt sub ochii lor.”¹¹

De asemenea, artista face și ilustrație pentru câteva cărțile de povestioare sau de poezii, precum cele de la *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogeia*, de Anton Pann (1942), *Moața, creața și grasu la bal. Povești* de Sidonia Drăgușanu (1946), *Cutia uitării* de Mona Rădulescu (1946), *Cântice țigănești* de Miron Radu Paraschivescu (1946).

Apropierea de lumea actorilor îi aduce și afirmarea în decorul de teatru. Este vorba de o comandă pentru Teatrul Național, datorată lui Victor Eftimiu, o cortină uriașă pentru punerea în scenă de către Ion Sava a piesei „Licornul” de W. B. Yeats, sub titlul de „*Cavalcada spre stele*”. Această compoziție îi prilejuiește artistei valorificarea unui motiv des întâlnit în opera sa - calul – pe care-l îndrăgise încă din copilărie.

Preferința pentru cai continuă astfel visul adolescentin al Magdalenei Rădulescu și, peste ani, artista și-o explică prin aceea că tatăl său provenea dintr-o familie de militari: „de aici vin probabil caii și călăreții atât de des întâlniți în reprezentările și lucrările mele”.¹²

Putem spune că, de acum, pictura sa cunoaște o evoluție treptată, de la personaje și scene reale, la unele de poveste, învăluite în mister, puse în valoare prin procedee cromatice contrastante și prin elaborarea unor compoziții pline de dinamism și tensiune, în care personaje multiple se mișcă în stare extatică, dansează într-un univers mitic, plin de ritm și atemporal. Repetarea unor teme precum scenele cu cai, hore, călușari, măști s-au materializat, cu timpul, în adevărate serii tematice și au constituit transpunerea propriei viziuni a artistei

¹⁰ Deac 1980, p. 9-10; Comarnescu 1946, p. 18.

¹¹ Blaga 1998, p. 154.

¹² Antip 1978, p. 2.

asupra specificului național cu tot ceea ce implică el în materie de folclor, obiceiuri, tradiții, mituri.

Dintre cele mai cunoscute lucrări realizate de artistă în această perioadă amintim: *La circ* (1939), *Răpire* (1943), *Visul poetului* (1943), *Călușii* (1943), *Roata Destinului* (1944), *Dansator* (1944), *La masă* (1945), *Asediu* (1945), *Horă la sat* (1945), *Dansatoarele focului* (1945), *Călușarii* (1945), *Balet* (1945), *Concert* (1946), *Goana după stele (Cavalcada spre stele)* (1945)¹³.

Dincolo de această viziune proprie, trebuie să menționăm și faptul că ingenioasă s-a dovedit artista și în alegerea suportului pentru lucrările realizate. Pornind de la pânză și hârtie, ea a experimentat și alte materiale precum teracota, sticla, pielea sau, lucru și mai interesant, tabla - unul dintre cele mai frumoase și admirate portrete ale sale (*Egipteanca*, 1943), fiind pictat pe tablă.

Prezență luminoasă, debordând de vitalitate și atentă la tot ceea ce prezintă potențial artistic, Magdalena Rădulescu a frecventat mediile cele mai modeste, pentru a-și procura cu predilecție de aici sursa de inspirație, mânată fiind de chemarea spre autentic. Locuri precum bălciurile, iarmaroacele, târgurile, șetrele de țigani, hanurile, horele, cârciumile, circurile ambulante i-au oferit artistei posibilitatea de a surprinde „drama omului înfățișată pe chipul și mișcărilor sale”.¹⁴

Cât privește dansul, indiferent unde se afla, fie în țară, când cutreiera satele să asiste la hore și dansuri populare, fie peste ani, după ce se stabilise la Nisa, unde ținea să participe la diferite festivaluri de folclor, artista mărturisea că a fost tot timpul atentă la mesajul artistic al acestuia, la conexiunea ce se putea face între simboluri, la ceea ce considera a fi substratul comun, atemporal, al acestor tradiții: „Dansul trebuie să dea o magie. Acest lucru sper să-l fi realizat în tablourile mele actuale. La Nisa, urmăresc în fiecare an într-un teatru în aer liber câte un festival folcloric. Am constatat că un dans din Mali seamănă perfect cu dansul călușarilor noștri, cu singura deosebire că dansatorii din Mali erau îmbrăcați în costume de rafie. Alte asemănări aş putea cita. Țesăturile Maya seamănă foarte bine cu covoarele românești, iar brăielele mexicane, cu cele oltenești. Muzica din Sardinia este mult asemănătoare muzicii populare românești”.¹⁵

Un portret al artistei din această perioadă ne-o înfățișează ca fiind o femeie foarte frumoasă, curtată, talentată, originală și emanând o atracție irezistibilă pentru cei din jur, mai cu seamă asupra bărbaților. Apariția ei pare a fi desprinsă de pe una din pânzele pe care le pictează și unde, deseori, putem remarca asemănarea cu autoarea:

„Natura i-a dat Magdalenei Rădulescu ochi negri și pătrunzători, de o combustie și lucire diamantine. Chipul ei este numai privire și visare. Un nas drept, de-o corectitudine clasică, helleană sau persană, o gură cu buze fine, o bărbie puțin ascuțită îi tâlmăcesc caracterul hotărât, curajos, netemător, de artistă care-și duce nedesmințite prin viață imaginile și căutările. Părul negru, cu plete răsfirate, ondulate și aspre totodată, îi dau înfățișarea ce o au o seamă din personajele picturii ei: ceva de domniță și amazoană, de femeie sensuală și de înger luptător (...) celor care nu o cunosc le pare stranie, îmbrăcată fantezist, cu o căciulă ca a lui Mihai

¹³ Deac 1980, p. 7.

¹⁴ Comarnescu 1946, p. 18.

¹⁵ Colonaș 1970.

Viteazul sau a lui Peneș Curcanul, cu rochii simple, dar împodobită cu paftale și brațări balcanice, purtând uneori cisme, dar pășind ușor și discret, ca dusă de gânduri și vise. Nu râvnește bogățiile materiale, ci acelea ale imaginației.”¹⁶

Consemnată tot cam în această perioadă, o descriere asemănătoare, aproape trasă la îndigo cel puțin în ceea ce privește vestimentația, o găsim și în rândurile de mai jos:

„Alina (Magdalena Rădulescu – *n.n.*) era o frumusețe ușor trecută, o apariție stranie, care parcă își brava singură o sfială pe care voia să și-o ascundă. Auzisem multe și ciudate lucruri despre această pictoriță, fără îndoială excepțional dotată, care lucra după capriciile unei inspirații de nedomesticit. Inegală în opera ei, totdeauna interesantă, ea putea să socotească ale ei câteva izbânzi de-a dreptul geniale (...) Ea se prezenta și în viața de toate zilele ca un caz cu totul aparte după care trecătorii întorceau privirile clătînând semnificativ din cap. Până și îmbrăcămintea ei de stradă era parcă într-adins căutată să atragă atenția. Sosea la fermă chiar în această îmbrăcăminte ce părea uniforma unui țar de pe vremuri. Purta căciulă de cazac cu o pană într-o parte. Cizme. Și mă uit lung la ea: într-adevăr un fel de haină care n-ar putea să fie numită altfel decât uniformă de împărat. Lumea străzii bucureștene o credea țicniță, și atât. Alina însă era țicnită numai în măsura în care era și genială, adică excepțional dăruită cu har creator.”¹⁷

Instaurarea regimului comunist și numeroasele imixtiuni ale exponenților săi în cultură și artă, încercarea tot mai evidentă a acestora de a subordona arta, sub toate formele ei de manifestare, idealului promovată de noua orânduire, au fost pentru Magdalena Rădulescu semnalul că libertatea de exprimare necesară artistului va fi doar un vis frumos. Privirile i se întorc din nou spre Paris unde știe că opera sa este apreciată. Și astfel, în mai 1946, artista, făcând uz de toate relațiile și cunoștințele pe care la avea, obține mult râvnitul pașaport și viza pentru a putea pleca din țară.

Reîntoarsă la Paris, caută să fie prezentă în viața artistică prin organizarea de noi expoziții. Reia temele obișnuite, dar maniera de tratare este mult mai aproape de esență, de ceea ce i se pare artistei că este dincolo de manifestarea în sine și se apropie de simbol. Poate doar o alăturare a pânzelor cu aceeași temă realizate în timp: călăreți, dansatoare, clovni, măști, ne poate oferi o imagine mai clară despre procesul de căutare al artistei, despre dorința acesteia de perfecționare continuă a temei, despre strădania ei de a stiliza și spiritualiza aceste modele până ajunge la semnificația mitică a compoziției. Pentru că, așa cum am spus, Magdalena Rădulescu, chiar dacă se inspiră din folclor și tradiții, în creație ea își materializează propria viziune, introducând ceea ce este fantastic, ceea ce dă ritm, ceea ce face ca gândul să-l poarte pe privitor spre ancestral, spre mit, ajungând la simbol. Astfel, ea își perfecționează continuu tehnica și capacitatea se a stiliza fără a se îndepărta însă de sensul temei inițiale.

Această căutare se materializează în numeroase lucrări pe care pictorița le reunește începând cu sfârșitul anului 1946 în expoziții atât la Nisa, dar și la Paris în 1947 și apoi, anul următor, la Lyon și iarăși la Nisa, unde decide să se stabilească în această perioadă.

¹⁶ Comarnescu 1946, p. 12, 18.

¹⁷ Blaga 1998, p. 151, 152-153.

Despre rațiunea acestei decizii, absolut surprinzătoare pentru un artist care tocmai își reconfirmase notorietate în chiar capitala europeană artelor, artista mărturisea: „...mi-am petrecut copilăria la Constanța, pe malul mării. Dimineața când mă scol îmi place să privesc marea. Orizontul îmi dă o senzație de liniște și sentimentul infinitului, al nemărginirii, mă lasă să visez în voie. Mă gândesc, uneori, că în prelungirea Mediteranei vine și Marea Meagră, și că dincolo de ea e România, e dansul românesc...”¹⁸.

Mutarea intempestivă în sudul Franței nu a fost lipsită de greutate. Singură și fără nici un ajutor sau cunoștință, având doar zece tablouri și nedispunând de resurse financiare, Magdalena Rădulescu este nevoită să părăsească hotelul în care se stabilise pentru a-și găsi o locuință unde să poată picta. Împrejurările în care ajunge să dobândească noul cămin, iată-le descrie chiar de artistă:

„Abia mă mutasem la Nisa, veneam de la Paris, unde îngropasem epoca Montparnasse și marea iubire a vieții mele.¹⁹ Singura mea avere pe vremea aceea erau, nici mai mult nici mai puțin, zece tablouri, de care nu se sinchisea nimeni, și foarte, foarte puțini bani...bani s-au dus după câteva zile când a trebuit să-mi plătesc hotelul. Îmi trebuia un loc în care să trăiesc, să desenez. Cu ajutorul unui român – un grădinar – am reușit să mi-l procur: o grădină, proprietatea acestui om, o foarte frumoasă grădină, aproape de arenele romane. În fund, se vedea un castel. Un castel meridional, după toate regulile, imens, sompuos, ruinat, plin de mister, castelul conților Coconato, locuit doar de paznici, un bărbat cu mustați sălbatice și femeia lui. Acești oameni de treabă mi-au oferit o cameră în castel. O uriașă cameră pustie, în care singura mobilă era o oglindă imensă. Pereții erau goi, i-am decorat cu spade și armuri, luate din celelalte camere. Noaptea, ca să am puțină lumină (pe vremea aceea lucram și noapte), așezam pe podea douăsprezece lumânări aprinse. În curentul de aer care străbătea castelul, flăcările se încovoiau, tapiseriile care spânzurau pe pereții din odăile vecine se mișcau și făceau un zgomot surd, parcă erau ecouri de pași. Am locuit acolo un an și jumătate. Am lucrat, cred, sute de tablouri, cu care am deschis o expoziție la galeria Muratore din Nisa, apoi la Vence. Am avut succes, am început să câștig. Am populat castelul Coconato, timp de un an și jumătate cât am stat în el, cu toate imaginile și visele rămase în mine și revenite acum cu o forță, cu o acuitate teribilă.”²⁰

Așezarea la castel, așa cum reiese, a fost doar o soluție provizorie. Altădată, presată de greutate financiară, este nevoită să doarmă în bărci părăsite pe malul mării sau chiar pe terasa unui bloc din Monte Carlo, unde își ridică o simplă colibă. Mai târziu, la Nisa, locuiește la un hotel ieftin, Mulhouse, din orașul vechi.

Dezinteresată de tot ceea ce însemna confort personal și străină de orice interes material, artista preocupată doar de pictura sa, nu a știut nici să-și comercializeze talentul apelând la serviciile unui impresar, ci toată viața a trăit

¹⁸ Antip 1978, p. 2.

¹⁹ Este vorba despre Dyspre Paleologu, un tânăr intelectual, fiul unui scriitor și critic, un personaj interesant, care pentru a cutreiera lumea fusese hamal în port, dar care frecventase și cercurile artistice pariziene. Împreună cu el, artista părăsește țara în 1946 însă, ulterior, acesta se va despărți de ea căsătorindu-se cu o franțuzoiacă și stabilindu-se la Paris, unde va lucra la un oficiu de turism. (Boia 2014, p. 132).

²⁰ Deac 1980, p. 12-13.

modest și sub semnul provizoriului. Nu a dorit decât să poată picta și să poată călători ca să vadă lumea. Mergând pe firul tradiției, putem spune că se aseamănă cumva cu meșterii iconari de odinioară care cutreierau satele și târgurile pentru a picta biserici sau a face portrete.²¹

Acum însă expozițiile se țin lanț acum. Le amintim pe cele mai reprezentative, pentru a evidenția, pe de-o parte, extraordinara putere de creație a artistei, iar pe de altă parte, pentru a vedea aria în care artista a reușit să-și promoveze pictura și impactul artistic pe care l-a avut aceasta.

După ce în 1949 deschide expoziții la Aix-en-Provence, Deauville și Marsilia, în 1952, sub egida «Gilde du Livre» are două expoziții personale la Londra și Lausanne. Anul următor expune la Monaco, dar nu pierde contactul nici cu metropola pariziană și, în octombrie același an, organizează o expoziție personală la galeria Demeurs. În 1955, se reîntorce pe Coasta de Azur și expune la Menton și Nisa.

Anul 1957 este unul special pentru Magdalena Rădulescu întrucât, în acest an, pictorița se reîntâlnește, după mai bine un deceniu, cu publicul bucureștean cu ocazia unei ample expoziții de pictură și desen organizată la Galeria de artă. Lucrările prezentate și realizate mare parte special pentru această expoziție: *Dans cu măști, Procesiune, Pirații, Călușarii, Jocul cu diavolo, Cavalcadă, Cai singuri, Trei dansatori, Călăreț, Arlechin* îl fac pe același Petre Comarnescu, care în 1946 publicase un studiu despre opera sa și care acum semna prefața catalogului expoziției (dar și o notă la Securitate!), să o numească un „rapsod al imaginației populare”²².

Cu această ocazie, se reîntâlnește cu o parte dintre prietenii rămași în țară: Ionel Jianu, Petre Comarnescu, Marioara Avramescu, Miron Radu Paraschivescu. Vizitează Sinaia și Constanța și este invitată la Ministerul Culturii, unde este felicitată de Constanța Crăciun. I se promite organizarea în viitor a unei alte expoziții ocazie cu care va putea merge în Bucovia și în Vâlcea. Din sumele încasate de pe tablourile vândute la București, artista își plătește drumul și hotelul iar restul banilor, aproximativ 3000-4000 de lei îi lasă familiei, fratelui său Nicolae Rădulescu, în timp ce rudelor mai apropiate le dăruiește câte un tablou.²³

Cu toate acestea, doar abia peste un alt deceniu, în iulie 1970, va mai expune la București, când i se organizează o altă expoziție, la Ateneul Român, cu peste 160

²¹ Boia 2014, p. 130, 132.

²² Boia 2014, p. 13.

²³ Boia 2014, p. 134. Informație culesă dintr-o notă informativă semnată de agentul Anton alias Petre Comarnescu din data de 11 iulie 1957, după expoziția pe care artista o avusese în iunie 1957 la Galerile Fondului Plastic la invitația statului român. Era prima dată când pictorița revenea în țară după 1946. Nota, favorabilă artistei, este scrisă fără tentă incriminatorie și subordonată, în ceea ce privește detaliile, cerințelor regimului:

„Vinde tablourile pe prețuri mici, uneori oamenilor din popor, în mijlocul cărora preferă să trăiască. La Monte Carlo nu a fost niciodată la faimosul cazinou, unde se dau lovituri și se fac tot felul de afaceri. Ea disprețuiește lumea luxoasă, frivolă, bogătașii, fiind într-adevăr o romantică, o ființă cinstită sufletește. În Franța s-a menținut pe o linie demnă și loială față de regimul de democrație populară (...) Ea nu face politică militantă, dar nu este deloc dușmănoasă regimului și cât a stat aici a căutat progresul realizat la noi, în anii puterii populare, neagățându-se de inerentele lipsuri sau greutăți, în unele domenii...”

de lucrări conținând aceleași teme preferate: cavalcade și dansuri. Până atunci artista fusese prezentă cu expoziții personale sau expusese cu diverse prilejuri la: Nisa (apr.1958, nov.1967), Monaco (mart. 1962, dec. 1967), Roma (mart. 1967), Milano (dec. 1967), Paris (mart. 1964, mart. 1966)²⁴.

După expoziția din 1970 de la Ateneu și reîntorcerea la Nisa, Magdalena Rădulescu se simte tot mai mult înstrăinată, iar sănătatea începe să-i facă probleme, împiedicând-o să mai lucreze în ritmul de altădată. Duce un stil de viață sobru, jucând șah și vizionând filme documentare. Fire energică, nu se lasă copleșită de suferință și își îndreaptă atenția spre rememorarea unor amintiri sub formă de carnete ilustrate pe care intenționează să le tipărească.

Recidiva unei pneumonii în primăvara lui 1974, o împiedică pe artistă să se deplaseze la București pentru o nouă expoziție cu caracter retrospectiv și pentru care fusese tipărit și catalogul prefațat de Mircea Deac.

Cu toate acestea, artista simte că mai are ceva de spus în creația sa. Găsește resurse să mai picteze și se mai lasă ispitită de organizarea unei noi expoziții, în anul 1978, la Paris, și preconizează o alta, pentru anul următor, în țara natală. Deși se apropie de 80 de ani, Magdalena Rădulescu dorește să facă această ultimă expoziție în țară pentru că, așa cum declarase, în urmă cu un deceniu, cu ocazia expoziției de la Ateneu, „Sentimentul meu este românesc. Nostalgia de țară își spune cuvântul. Florile cele mai frumoase sunt aici, copacii cei mai frumoși sunt aici. Este sentimentul pe care îl au toți cei care au stat mult în străinătate”²⁵

Poate tocmai această nostalgie de țară prezentă mai cu seamă la vârsta senectuții, când omul se gândește tot mai mult la locurile natale, s-o fi făcut pe artistă să vină din nou la Paris, în speranța că autoritățile îi vor permite accesul în țară pentru o ultimă expoziție personală. Aceasta fiindcă, în 1982, este întâlnită în mod miraculos într-o stație de autobuz de un cunoscut, ea fiind aproape de nerecunoscut. Stătea la hotelul Alma vis-a-vis da ambasada României, într-o cameră minusculă la etajul I și într-o sărăcie de nedescris, fără bani și așteptând să poată pleca în țară pentru a expune. Dar să lăsăm mai bine pe cel care a desemnat această ultimă întâlnire cu artista să ne-o povestească așa cum i-a rămas întipărită în memorie:

„Locuia într-o mică odaie la etajul I, prost luminată, cu fereastra dând spre o curte interioară, strâmtă, meschină, un puț de piatră ca atâtea din Paris. Camera de o persoană în care nu încăpeau decât un pat simplu, un garderob vechi cu o singură ușă, un scaun și o măsuță în fața ferestrei. Intrați în ea ca într-o cușcă întunecoasă și umedă și, dintr-odată, nările îți erau aproape arse de emanațiile tari ale vopselelor. Abia mai târziu simțeați mirosul dulceag al igrasiei ce venea din toaleta cu tencială căzută, din pereții cu tapetul scorojit, din salteaua și cuvertura patului, din mocheta cenușie și murdară în care doar petele de vopsea îți dădeau un aer mai omenesc. Pe măsuță, vrașițe: paleta plină de vopsele, tuburi, pensule, creioane. A trebuit să le împing cu grijă ca să găsești un colțisor pe care să pui scrumiera. Era luna martie și lumina care intra pe fereastră era atât de slabă încât ținea lampa aprinsă și în miezul zilei, un singur bec de 40 W care nu făcea decât să altereze culorile tablourilor, să

²⁴ Catalogul expoziției Magdalenei Rădulescu, Asociația «România», Oficiul de expoziții, București, 1974.

²⁵ Colonaș 1970.

deruteze ochiul. La lumina asta picta. Cu ochii înroșiți, căci nu purta ochelari. Pe cuvertura patului, aruncate una peste alta, vechi caiete cu desene, albume cu fotografii (de la ultima expoziție deschisă la București în urmă cu câțiva ani), cutii cu tuburi de vopsea. Rezemate de un perete, pânzele la care lucra, printre care un arhanghel Mihail pe care nu reușea să-l termine. Nu era mulțumită de mișcarea calului. O valiză mai mare lângă perete, una mai mică în dulap, asta era toată averea ei, căci la Nisa nu lăsase nimic. «Când plec undeva iau cu mine tot ce am» - îmi spusese când am întrebat-o unde e restul de lucruri.

Ne-a plăcut foarte mult un tablou la care lucra. Nu voia să se despartă de el, căci îl considera neterminat. Am convins-o în cele din urmă să ni-l vândă așa cum era. Cu câteva ore înainte de a pleca din Paris am mâncat cu ea la un mic restaurant chinezesc din cartier. Era deprimată și-mi spunea că dacă nu ne-ar fi întâlnit pe noi s-ar fi aruncat în Sena. Am încercat să o liniștesc, să-i dau puțină încredere deși aveam ușoara bănuială că nu credea nici ea în întregime ceea ce spunea. Era un fel de joc, jocul cu Moartea sau, poate, o încercare de a o amăgi, de a o îndepărta prin chiar invocarea ei. Căci era, într-adevăr, într-o situație fără ieșire: fără bani ca să se întoarcă la Nisa, fără speranța de a pleca la București. De altfel, venise la Paris cu această speranță, că cei de la ambasadă îi promiseseră că o vor trimite în țară în vederea unei noi expoziții. Și o duceau cu vorba de vreo două-trei săptămâni, în vreme ce slabele ei economii se duceau pe hotel și restaurant²⁶

Am insistat în mod deosebit să relatăm acest episod pentru că, același hotel ieftin și insalubru, un an mai târziu, va fi decorul ultimei zile din viața pictoriței. Tot aici, la 2 aprilie 1983, la vârsta de 81 de ani, singură și departe de țară, Magdalena Rădulescu și-a luat adio de la tumultul acestei lumi pe care a iubit-o cu patimă și pe care a redat-o cu talent în cele peste 2000 de lucrări, fără a mai pune la socoteală numeroasele schițe și desene de pe diverse ilustrate ori cele cu care artista obișnuia să-și achite ocazional intrarea la filme sau prânzurile la bistroul din Nisa.

Trist decor și trist apus pentru cineva care a știut să trăiască cu atâta intensitate și care a răspândit în jurul ei atâta poftă de viață și atâta frumusețe în tot ceea ce a creat!

Astăzi, nici măcar cu o floare nu-i mai putem cinsti memoria întrucât, fie că a fost dorința artistei, fie că, neavând nici un apropiat, municipalitatea a luat această decizie, trupul artistei a fost incinerat. Nedreaptă soartă pentru ființa care, tot timpul, a pus înaintea grijilor materiale, bucuria împlinirii sufletești și care a știut cu atâta generozitate să-și înmulțească talanții primiți...

²⁶ Diaconescu 2008, p. 25.

BIBLIOGRAFIE

Antip 1978 – Felicia Antip, *Pictorița Magdalena Rădulescu*, în *Tribuna României*, anul VII, nr.142/oct. 1978, p. 2.

Blaga 1998 – Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, ediția a II-a revăzută, editura Humanitas, București, 1998.

Boia 2014 – Lucian Boia, *Dosarele secrete ale agentului Anton. Petre Comarnescu în arhivele Securității*, Editura Humanitas, București, 2014.

Colonaș 1970 – Florin Colonaș, *De vorbă cu Magdalena Rădulescu*, în revista „Astra”, anul V, nr. 8/51, Brașov, 1970, p. 14.

Comarnescu 1946 – Petre Comarnescu, *Magdalena Rădulescu. Studiu critic*, editura Forum, București, 1946.

Deac 1980 – Mircea Deac, *Magdalena Rădulescu*, editura Meridiane, București, 1980.

Diaconescu 2008 – Paul Diaconescu, *Magdalena*, în *România literară*, nr. 23/13 iunie 2008, p. 25.

Dumitriu 2001 – Eugenia Dumitriu, *Magdalena Rădulescu, o poveste fără sfârșit*, 24 ianuarie 2001, (www.universulromanesc.net).

<http://dnfah.blogspot.ro/2011/05/magdalena-radulescu-creator-of-romanian.html>

<http://willypragher.blogspot.ro/2015/07/in-atelierul-pictoritei-magdalena.html>

Foto 1 - Magdalena Rădulescu în atelier
[<http://willypragher.blogspot.ro/2015/07/in-atelierul-pictoritei-magdalena.html>]

Foto 2 - Magdalena Rădulescu, *Lucian Blaga*

Foto 3 - Magdalena Rădulescu, *Domniță* (colecția Muzeul de Artă Casa Simian Rm. Vâlcea)

Foto 4 - Magdalena Rădulescu, *Cavalcadă*
[<http://dnfah.blogspot.ro/2011/05/magdalena-radulescu-creator-of-romanian.html>]